

УДК 327.7(341.3):327.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.38>

ЕВОЛЮЦІЯ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ТА ОЦІНКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ольга Івасечко, Лілія Горбачова

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук, кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Степана Бандери, 12, 76014, м. Львів, Україна*

У статті висвітлено особливості трансформації санкційної політики Європейського Союзу в контексті російсько-української війни. Розглянуто ключові етапи та зміст ухвалених ЄС обмежувальних заходів, спрямованих на стримування російської агресії, захист міжнародного права та підтримку територіальної цілісності України, починаючи з 2014 року. Особливу увагу приділено пакетам санкцій, запровадженням після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року, які передбачають не лише розширення персональних і секторальних обмежень, а й запровадження додаткових тарифів на сільськогосподарську продукцію з росії та Білорусі, заборону доступу до портів для суден так званого тіньового флоту та обмеження на експорт технологій подвійного використання. Проаналізовано стратегії, які дали змогу країні-агресору адаптуватися до санкційного тиску. У статті також розглянуто виклики, з якими стикається ЄС у процесі запровадження обмежувальних заходів, зокрема складність контролю за дотриманням санкцій, обхідні шляхи через треті країни, різний ступінь зацікавленості держав-членів у посиленні санкційного режиму. Описано пріоритетні напрями діяльності Союзу для підвищення ефективності санкцій, як-от: розширення дії «закону Магнітського» на корупцію, активного використання вторинних санкцій, створення централізованого органу, а також ширшого залучення міжнародних партнерів. Зазначено, що послідовна еволюція санкційного режиму демонструє адаптивність політики ЄС до мінливої геополітичної ситуації, а також зростання ролі санкцій як інструменту стримування агресора. Зроблено висновок, що санкційна політика ЄС є важливим елементом комплексної стратегії реагування на агресію росії, однак потребує постійного оновлення, узгодженості дій та підтримки з боку глобальних партнерів для забезпечення її довгострокової результативності.

Ключові слова: санкції, обмежувальні заходи, санкційна політика, Європейський Союз, російсько-українська війна, зовнішня політика.

Актуальність дослідження. У контексті повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2022 році, питання ефективного реагування міжнародної спільноти на порушення міжнародного права та загрози європейській безпеці набули особливого значення. Європейський Союз, як один із ключових акторів глобальної політики, розгорнув безпрецедентну за масштабами та тривалістю санкційну кампанію проти росії. Це стало не лише інструментом тиску на державу-агресора, а й своєрідним випробуванням для самого ЄС у питаннях єдності, гнучкості та здатності оперативно реагувати на міжнародні кризи. З огляду на стратегічне значення санкцій для збереження міжнародного правопорядку, захисту суверенітету України та запобігання подальшій ескалації конфлікту, особливої важливості набуває вивчення еволюції цієї політики, її механізмів, масштабів та результатів. Аналіз ефективності санкцій дає змогу оцінити, наскільки обрані інструменти допомагають досягти поставлених цілей та які корективи можуть бути внесені задля посилення їх впливу.

Тому метою статті є аналіз етапів еволюції санкційної політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації в контексті російсько-української війни, а також оцінка ефективності запроваджених обмежень з погляду досягнення політичних, економічних та безпекових цілей ЄС.

Джерельною базою цього дослідження стали офіційні документи та пресрелізи, розміщені на вебсайтах інституцій Європейського Союзу: Європейської комісії, Ради ЄС, Європейського парламенту та Європейської Ради [1–4; 7–9; 18; 19], які дали змогу простежити етапи формування санкційної політики, виявити зміни в підходах до її реалізації та окреслити ключові особливості санкційної практики ЄС. Для оцінки ефективності санкцій та аналізу стійкості російської економіки у відповідь на обмежувальні заходи використано статистичні дані Міжнародного валютного фонду [10; 11], матеріали досліджень зарубіжних експертів та публікації українських фахівців у сфері безпеки, економіки та міжнародної політики [5; 12; 13; 15–17]. Крім того, важливу роль у формуванні аналітичного бачення сучасної санкційної політики та її результатів відіграли такі інформаційні ресурси, як EU Sanctions Map та War Sanctions [6; 14].

Основний матеріал. Санкції є важливим інструментом спільної політики безпеки і оборони ЄС (далі – СПБО), за допомогою якого він може втручатися за необхідності для запобігання конфліктам або реагування на поточні чи нові кризи. Хоча їх називають «санкції», обмежувальні заходи ЄС не є каральними [1].

До заходів у «інструментарії» санкцій включають ембарго на постачання зброї, секторальні обмеження торгівлі та інвестицій, а також призупинення допомоги розвитку та торговельних преференцій, заморожування активів і візові заборони. Заявленою метою санкцій ЄС є підтримка міжнародного порядку безпеки, запобігання конфліктам, а також захист прав людини та стандартів демократії шляхом заохочення країн, на які поширюються санкції, до зміни своєї поведінки [2]. Санкції ЄС є пропорційними цілям, яких вони прагнуть досягти. Так, вони спрямовані на тих, хто відповідає за політику чи дії, на які ЄС хоче впливати, одночасно максимально зменшуючи будь-які непередбачувані наслідки.

Оскільки вони є інструментом зовнішньої політики, санкції ЄС за своєю суттю застосовують у країнах, що не входять до Союзу, проте лише в межах його юрисдикції. Інакше кажучи, зобов'язання, що накладаються, є обов'язковими для громадян ЄС або осіб, які перебувають у ЄС чи ведуть тут бізнес. Деякі з них запроваджує Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй, а інші приймає ЄС самостійно. Рішення про ухвалення, поновлення або скасування санкційних режимів приймає Рада Європейського Союзу на основі пропозицій Високого представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки. Європейська комісія разом з Високим представником вносять спільні пропозиції щодо санкцій до Ради для одностайного прийняття. Після публікації в Офіційному журналі вони стають частиною чинного законодавства ЄС [1].

Виконання санкцій на належному рівні є критично важливим для досягнення поставлених цілей, й основна відповідальність за це покладається на держав-членів ЄС та їхні національні компетентні органи. Європейська комісія активно сприяє цьому процесу, забезпечуючи підтримку та координацію через низку механізмів, зокрема:

- регулярно проводяться засідання експертної групи з імплементації санкцій, що дає змогу Комісії підтримувати зв'язок з відповідними національними органами влади;
- у березні 2022 року створено спеціальну «Цільову групу з питань заморожування та арешту активів» (Freeze and Seize Task Force), яка покликана підвищити ефективність дій щодо блокування фінансових та інших ресурсів, що належать підсанкційним російським і білоруським особам та організаціям;

– функціонує Група високого рівня під головуванням єврокомісарки Мейрід Мак-Гіннес, що об'єднує представників урядових структур усіх 27 країн ЄС, а також представників бізнесу та промисловості для обміну інформацією та координації дій;

– додатково Комісія організовує спеціалізовані зустрічі з представниками зацікавлених сторін, під час яких обговорюють практичні аспекти впровадження санкцій [3].

Виміряти ефективність санкцій складно, оскільки самі по собі вони рідко досягають усіх своїх цілей. Однак навіть за таких обставин санкції можуть мати корисні вторинні ефекти, наприклад, стримуючи інших учасників від такої поведінки. Що ширша міжнародна підтримка санкцій ЄС і що тісніші стосунки між ЄС та країною, на яку поширюються санкції, то вищою буде ймовірність успіху [2].

У цьому контексті важливу роль відіграє міжнародна координація. Для підвищення дієвості санкційних заходів Європейський Союз активно узгоджує свою політику з провідними глобальними партнерами, як-от США, Велика Британія, Японія, Південна Корея, Канада, Австралія, Швейцарія, Нова Зеландія та Норвегія. Такий підхід дає змогу кожній країні адаптувати санкційні інструменти відповідно до власної економічної специфіки та ресурсного потенціалу [3].

До 2004 року офіційно на європейському рівні санкції як інструмент зовнішньої політики не використовували. Ба більше, у Європейській безпековій стратегії 2003 р. санкції як елемент європейської системи безпеки навіть не згадували [4], а на офіційному сайті ЄС не була розміщена ні загальноєвропейська стратегія щодо застосування санкційних заходів, ні загальний список підсанкційних держав.

Перший програмний документ «Основні принципи щодо застосування обмежувальних заходів (санкцій)» («Basic Principles on the Use of Restrictive Measures (Sanctions)») затверджено у 2004 році. Його ухвалено через шість місяців після того, як більш детальний документ – «Керівні принципи щодо застосування обмежувальних заходів (санкцій)» («The Guidelines on the Use of Restrictive Measures (Sanctions)») – створив інституційні засади санкційної діяльності ЄС. «Основні принципи» закріпили підхід до санкцій як до корисного інструменту зовнішньої політики, підкреслюючи їх здатність підтримувати й відновлювати мир та безпеку відповідно до принципів Статуту ООН та СПБО [5].

Уже наприкінці першого десятиліття XXI століття Європейський Союз, приєднавшись до санкційної кампанії США проти Ірану й значною мірою повторивши запроваджені Вашингтоном обмеження, уперше застосував комплексні санкції, включно з економічними – аж до нафтового ембарго та фінансових блокувань. Це не залишилося поодиноким випадком: нові торговельні санкції були накладені на Кот-д'Івуар та Сирію. Згодом ця тенденція чітко проявилася і в кампанії санкцій проти росії.

Станом на сьогодні ЄС підтримує понад 40 окремих санкційних режимів. Більшість із них мають географічну спрямованість – наприклад, щодо Сирії, Ірану чи Північної Кореї. Водночас є і горизонтальні режими, спрямовані на протидію тероризму, кібератакам, розповсюдженню та застосуванню хімічної зброї, а також серйозним порушенням прав людини [6].

Перші обмежувальні заходи ЄС проти росії запроваджені 17 березня 2014 року у відповідь на агресію РФ. На засіданні Ради ЄС у закордонних справах міністри ЄС рішуче засудили референдум у Криму та не визнали його результатів. Вони також вирішили запровадити додатковий комплекс заходів проти 21 посадовця, відповідального за дії, що загрожують територіальній цілісності України [7, с. 2].

Спершу це були обмежувальні заходи проти конкретних осіб, причетних до порушення суверенітету України, у вигляді замороження активів і заборони на в'їзд. Після ката-

строфи рейсу МН17 та подальшої ескалації конфлікту, ЄС у липні 2014 року перейшов до ширших економічних санкцій, які охопили фінансовий, енергетичний та оборонний сектори. Окрім цього, заборонено імпорту товарів з Криму, а також обмежено інвестиції та експорт технологій на півострів.

Упродовж 2015–2021 років санкційний режим залишався стабільним, із регулярним продовженням обмежувальних заходів кожні пів року. ЄС суворо пов'язав економічні санкції з виконанням Мінських угод. Окрім загальних економічних обмежень, Євросоюз також періодично оновлював список осіб та установ, які підпадали під санкції через дії, що підірвали територіальну цілісність України. До санкційного переліку додавали нових осіб, причетних до псевдовиборів, незаконної діяльності в Криму, переслідувань активістів і судових репресій.

На тлі подальшого загострення ситуації та посилення російської військової присутності біля кордонів України, у січні 2022 року ЄС оновив економічні санкції, а вже в лютому були введені нові обмеження щодо депутатів Держдуми, осіб, пов'язаних з окупаційною владою в ОРДЛО, а також обмеження на доступ Росії до фінансових ринків ЄС [8].

Після 24 лютого 2022 року, у відповідь на повномасштабне вторгнення росії на територію України, ЄС додав значну кількість осіб та організацій до списку санкцій та вжив безпрецедентних заходів з метою послаблення економічної бази країни-агресора, позбавлення її критично важливих технологій та ринків, а також значного обмеження її можливостей вести війну [9].

Перші пакети, затверджені ЄС, містили такі заходи, як заборона експорту товарів подвійного використання та оборонного призначення, блокування державного фінансування торгівлі або інвестицій з росією, обмеження експорту продукції, пов'язаної з переробкою нафти, запровадження обмежень в авіаційному секторі та заборона різних фінансових взаємодій та операцій з росією. Крім того, вони передбачали заборону росії на участь у системі SWIFT, заборону передавання та поширення певних російських державних інформаційних ресурсів та обмеження експорту товарів морської навігації та радіокомунікаційних технологій.

Упродовж 2022 року запроваджено додаткові заходи, що передбачали повну заборону на операції з певними російськими державними підприємствами та ключовими російськими банками, імпорту чорної металургії та російського золота, експорту предметів розкоші, доступу до портів і на будь-які російські та білоруські автомобільні перевезення товарів, що підпадають під санкції обмеження на імпорту нафти та послуги з транспортування нафти.

Протягом 2023 року Рада запровадила суворіші енергетичні заходи та посилені заходи проти обходу антимонopolних заходів, включно із зобов'язаннями операторів договірно заборонити реекспорт певних чутливих товарів до РФ, додатковими торговельними та транспортними заходами, як-от додаткові обмеження на експорт чутливих товарів подвійного використання й передових технологій, а також заходи щодо сприяння продажу активів з росії операторами ЄС [6].

У 2024 році ЄС ухвалив ще 3 пакети санкцій. Загалом обмеження були застосовані до 229 осіб, 165 юридичних осіб та 79 танкерів «тіньового» російського флоту. Також запроваджено кілька інших каральних заходів: блокування SWIFT для російських фінансових установ; обмеження на фінансування росією неурядових організацій ЄС; пункт «не для РФ» в експортних контрактах на постачання; санкції проти російських пропагандистських організацій, включно з призупиненням трансляції «РІА Новості». Ці європейські санкції витримали судову перевірку після значних юридичних оскаржень з боку фізичних та юридичних осіб.

А лише протягом першої половини 2025 року Рада вже запровадила додаткові санкції проти понад 100 фізичних осіб та 100 організацій, які безпосередньо пов'язані з агресивною політикою Кремля, що підриває суверенітет і територіальну цілісність України. Вони також несуть відповідальність за грубі порушення прав людини, системні репресії проти громадянського суспільства, опозиції та медіа, а також за дестабілізувальну діяльність за межами Росії. 24 лютого 2025 року ухвалено 16-й пакет санкцій, 20 травня – 17-й, а 18 липня – 18-й.

Ці пакети заходів, зокрема, містять запровадження нових митних тарифів на агропродукцію та добрива з росії та Білорусі, обмеження для російських банків і зниження граничної ціни на російську нафту. Окрему увагу приділено боротьбі з тіньовим флотом: більш ніж 200 суднам заборонено заходити до портів ЄС та отримувати пов'язані послуги. Також розширено експортні обмеження на товари та технології подвійного призначення – вони торкнулися навіть тих організацій, що базуються в третіх країнах. У фокусі залишаються й хімічні речовини, технології для військово-промислового комплексу, запасні частини до обладнання – усе, що може зміцнити воєнний потенціал РФ.

Санкційні заходи не обмежуються лише економічним та військовим тиском. ЄС також цілеспрямовано реагує на інформаційні загрози: призупинено ліцензії на мовлення низки російських медіа, пов'язаних з державним керівництвом, та заборонено їх трансляцію в межах Європейського Союзу. Окремі санкції застосовано до організацій, причетних до розробки та використання хімічної зброї, що підкреслює багатовекторність санкційного впливу [8].

Безумовно, можемо визнати успіхи європейських санкцій, проте, на жаль, ці санкції виявилися недостатніми. Вони створили значний тиск на російську економіку в перший рік війни. Свідченням економічних труднощів у 2022 році є стрибок рівня інфляції з 6,7 % до 13,8 % [10; 11]. Тим часом валовий внутрішній продукт росії впав на 3–4 % за перші дев'ять місяців війни, хоча аналітики спочатку прогнозували падіння ВВП до 10 % [12].

Однак країна-агресор змогла пристосуватися до санкцій завдяки низці стратегій, багато з яких почали впроваджуватися ще до повномасштабного вторгнення 2022 року. Після анексії Криму у 2014 році РФ вже перебувала під обмеженнями з боку Заходу, що дало змогу підготуватися до подальшого тиску. За оцінками експертки Кейлі Гленн, держави зазвичай захищають свою економіку від санкцій через імпортозаміщення, зміцнення зовнішніх зв'язків, введення контрсанкцій і зменшення залежності від домінантних валют [13]. У РФ, зокрема, реалізовано стратегію економічної стабільності, відому як «Фортеса Росія», яка передбачала накопичення валютних резервів для підтримки рубля.

Ключову роль у пом'якшенні наслідків санкцій відіграв Китай. Зберігаючи рівновагу у відносинах із країнами Заходу і росією, він не запровадив власних обмежень проти Москви. Як наслідок, обсяг торгівлі між країнами значно зріс. Крім Китаю, РФ поглиблює співпрацю з іншими державами, які самі перебувають під санкціями, – зокрема, з Іраном та Північною Кореєю. Ці країни постачають Москві дрони, ракети та іншу військову техніку.

Водночас навіть у країнах Заходу виявляють порушення санкційного режиму: наприклад, у грудні 2023 року США висунули обвинувачення проти мережі в Бельгії, яка нелегально постачала електроніку російським компаніям, підриваючи експортний контроль [12]. Російська військова промисловість продовжує виготовляти компоненти для військової авіації, використовуючи верстати з Німеччини, боеголовки для крилатих та балістичних ракет, використовуючи обладнання з Чеської Республіки та Словаччини, ракети «Іскандер-М», Х-101, використовуючи обладнання зі Швейцарії. Усі ці поставки тривають, незважаючи на дипломатичні зусилля України та спеціального посланця ЄС з питань санкцій [14].

Росія досі експортує метали до ЄС на мільярди євро. Зокрема, Група НЛМК постачає напівфабрикати для металургії, водночас забезпечуючи російський військово-промисловий комплекс електротехнічною сталлю. Європа могла б замінити ці поставки українськими металами, але складна логістика – через війну – та лобіювання з боку компаній ЄС дають змогу росії залишатися великим експортером [15].

Російські олігархи працюють на російську військову промисловість і продовжують збагачуватися, не боячись обмежень з боку ЄС. Виявилось, що обійти їх доволі легко, зменшивши частку власності в таких корпоративних утвореннях до менш ніж 50 %; поточна політика санкцій ЄС спрямована лише на мажоритарних акціонерів. Тоді як компанії ЄС продавали свої російські активи за значними знижками під загрозою санкцій, російські олігархи отримали величезний прибуток від таких угод. Наприклад, у банківській сфері Володимир Потанін придбав дочірню компанію Societe Generale «Росбанк». Іншим прикладом є «Фармстандарт» Віктора Харитоніна, який придбав російський бізнес Henkel з виробництва косметики та побутової хімії, коли німецька компанія покинула РФ. Наразі жоден з олігархів не перебуває під індивідуальними санкціями ЄС [16].

Такі безпрецедентні за масштабом санкції проти росії виявили нові виклики, пов'язані з їх впровадженням, зокрема всередині ЄС. Серед них ключовими є складність координації між усіма 27 державами-членами та відсутність єдиних стандартів застосування. Оскільки санкції вимагають одностайного рішення, процес ухвалення стає довгим і складним, адже до нього залучені Європейська комісія, Рада ЄС та Європейська служба зовнішніх справ. Ба більше, кожні шість місяців санкційні пакети потребують оновлення, що відкриває простір для внутрішніх політичних маніпуляцій. Наприклад, Угорщина, Чехія та Словаччина домоглися винятків щодо імпорту російської нафти, а Угорщина навіть погрожує заблокувати санкційний пакет без гарантій енергетичної безпеки. Це яскраво демонструє: успішність санкційної політики ЄС напряму залежить від єдності та рішучості його членів.

Однією зі спроб створити більш послідовну політику стало ухвалення у 2020 році Глобального режиму санкцій за порушення прав людини, відомого як «Європейський закон Магнітського». Він дає змогу переслідувати винних у серйозних порушеннях прав людини, незалежно від країни, у якій це відбувається. Утім, цей режим не охоплює питання корупції – на відміну від аналогічних законів у США та Великій Британії. Такий недолік особливо критичний для країн зі слабкими правовими системами, де політичні еліти контролюють органи правопорядку. Додавання системної протидії корупції до режиму посилює ефективність санкцій і сприяло б більшій підзвітності. Натомість розрізненість і нерішучість залишаються слабкими місцями санкційної політики ЄС, яка вимагає довгострокового бачення та твердої спільної позиції країн-членів [17].

Для кращого контролю за дотриманням санкцій Єврокомісія активізувала роботу своїх торговельних і митних органів, щоб виявляти перенаправлення товарів через треті країни, які можуть виступати як «обхідні шляхи» до росії. Вона також веде діалог із цими країнами для порівняння статистики, оцінки ризиків та вироблення спільних дій. Крім того, ЄС отримує дані від приватного сектору про схеми обходу санкцій і шукає шляхи їх запобігання. Так, 23 червня 2023 року в межах 11-го пакету санкцій ЄС запровадив новий інструмент, спрямований на боротьбу з обходом обмежень через треті країни. Він стосується товарів високого ризику, які, попри санкції, все ще потрапляють до росії. Новий механізм дає змогу ЄС забороняти експорт таких товарів до країн, що сприяють реекспорту до РФ, а також обмежувати пов'язані з ними послуги [3].

Окрім цього, у 2024 році створений новий Орган з боротьби з відмиванням грошей (The Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism

(AMLA)), який посилить нагляд у сферах високого ризику, а також сприятиме співпраці та обміну інформацією між підрозділами фінансової розвідки та органами влади на рівні ЄС [18].

А також почали діяти нові правила щодо кримінальної відповідальності за порушення санкцій. Вони уніфікують покарання у всіх країнах-членах і передбачають кримінальне переслідування за такі дії: невиконання вимог заморожування активів, порушення заборон на поїздки чи постачання зброї, фінансові операції всупереч санкціям або приховування активів. Додатково встановлюються єдині мінімальні стандарти покарань для фізичних та юридичних осіб, посилюється заморожування й конфіскація майна [19].

Економічні санкції залишаються одним із головних інструментів зовнішньої політики Європейського Союзу. Проте дослідження показують, що чим довше санкції тривають, тим менш ефективними вони стають. Це свідчить про необхідність глибших змін – зокрема, у забезпеченні дотримання обмежень, притягненні порушників до відповідальності та уніфікації санкційної політики в межах усього Союзу. Якщо не вжити рішучих кроків, санкції можуть втратити свою стримувальну силу в умовах затяжної агресії росії проти України.

Ключем до підвищення ефективності санкцій є створення надійних механізмів контролю за їх виконанням. Ідеться про контроль як за діяльністю компаній, так і за діями окремих осіб. Розширення практики застосування вторинних санкцій і жорсткіші покарання мають зробити порушення санкцій значно менш привабливим та фінансово ризикованим. У цьому контексті можна розширити обмін розвідувальною інформацією між державами, зокрема у сфері морських перевезень – щоб краще відстежувати діяльність так званого тіньового флоту, який допомагає обходити санкції.

Незважаючи на зусилля окремих представників ЄС, як-от спеціального посланника Девіда О'Саллівана, узгодженість у застосуванні санкцій досі залишається слабкою. Тож слід гармонізувати політику санкцій між державами-членами та узгодити її із ширшою стратегією економічної безпеки ЄС. Один із запропонованих кроків – створення централізованого органу санкційної політики на кшталт американського OFAC (The Office of Foreign Assets Control). Такий орган міг би координувати моніторинг, видачу ліцензій та надання винятків, усуваючи розбіжності між національними підходами.

Ще один важливий напрям – розширення сфери дії санкцій. Пропонується включити протидію корупції до «Європейського закону Магнітського», що дасть змогу запроваджувати санкції проти корумпованих чиновників, незалежно від географії діяльності. Крім того, необхідно активніше використовувати міжнародне право для боротьби з обхідними схемами, наприклад, проти суден, що діють поза правовим полем.

Оскільки обходи санкцій стали системними, звучать заклики до переходу від часткових обмежень до повного економічного ембарго. Такий радикальний крок може дати потужний ефект, оскільки чинна модель вже не забезпечує належного тиску.

Крім того, важливо змінити механізм ухвалення рішень щодо санкцій. Запровадження голосування кваліфікованою більшістю могло б зробити санкційну політику гнучкішою та менш вразливою до політичного блокування окремими державами. Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн ще у 2020 році висловлювалася на підтримку цієї ініціативи, однак остання досі не реалізована [16; 17].

Так, завдяки впровадженню зазначених змін санкції ЄС перестануть бути лише символічним або демонстративним засобом тиску. Вони можуть перетворитися на дієвий інструмент стримування імперіалістичної зовнішньої політики росії. Москва давно використовує все як зброю – від танкерів, які загрожують критичній інфраструктурі, до

політичного тиску через наративи про необхідність територіальних поступок заради миру. У цій ситуації економіка ЄС, яка значно перевищує російську, є потужним ресурсом стримування. Вона вже довела свою стійкість перед обличчям російських атак. Саме тому час європейським політикам припинити застосовувати подвійні стандарти та вдатися до рішучих санкційних дій.

Висновки. Тож можемо підсумувати, що санкційна політика Європейського Союзу стала ключовим інструментом його зовнішньополітичної стратегії, особливо в умовах загострення міжнародної напруженості після початку повномасштабної агресії росії проти України. З 2014 року санкції ЄС пройшли еволюцію – від обмежувальних заходів проти окремих осіб до масштабних економічних обмежень, що охоплюють цілі галузі, зокрема фінансову, енергетичну, транспортну, металургійну та оборонну. Особливо активною санкційна політика стала після 2022 року, продемонструвавши безпрецедентну рішучість і швидкість реагування.

Незважаючи на значний тиск, росія виявилася здатною адаптуватися, використовуючи інструменти імпортозаміщення, диверсифікацію торгівлі, посилення співпраці з іншими підсанкційними країнами. Окрім того, всередині самого Союзу виявлено низку системних прогалин у механізмах виконання обмежень: відсутність єдиних стандартів, відмінності в національних підходах, політичні виключення, повільна реакція на нові схеми.

Проте, попри наявні недоліки, із 2022 року створюють нові структури контролю, запроваджено кримінальну відповідальність за порушення обмежень, а також підвищено роль Єврокомісії у формуванні санкційного порядку денного. На тлі трансформацій у санкційній політиці спостерігається зсув від суто символічного тиску до практичних і стратегічних інструментів стримування. Утім, успішність цієї політики значно залежить від політичної волі всіх країн-членів, здатності ЄС діяти як єдине ціле, а також реформування процедур ухвалення рішень – зокрема, через перехід до голосування кваліфікованою більшістю.

Крім того, ЄС потребує поглиблення санкційної архітектури: розширення дії «закону Магнітського» на корупцію, активного використання вторинних санкцій, створення централізованого органу, а також ширшого залучення міжнародних партнерів.

Хоча санкції є лише одним з елементів відповіді ЄС на незаконну агресію росії проти України, вони є надзвичайно важливими для послаблення здатності Кремля вести війну. У цьому контексті така політика не лише стримує агресора, а й формує нову роль ЄС як глобального гравця, здатного забезпечувати стратегічну автономію, обстоювати демократичні цінності та підтримувати міжнародну безпеку в багатополярному світі.

Список використаної літератури

1. European Commission. *Overview of sanctions and related resources*. URL: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/overview-sanctions-and-related-resources_en
2. European Parliament. (2024). *EU sanctions: A key foreign and security policy instrument*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)760416](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)760416)
3. European Commission. *Making sanctions effective*. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/making-sanctions-effective_en
4. *Council of the European Union*. European Security Strategy “A Secure Europe in a Better World”. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/resources/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/>

5. Kreutz, J. (2005). *Hard Measures by a Soft Power? Sanctions Policy of the European Union 1981–2004*. Bonn International Center for Conversion. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/15145/paper45.pdf>
6. EU Sanctions Map. URL : <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/26,61,63/?checked=63,26&search=%7B%22value%22:%22Russia%22,%22searchType%22:%7B%22id%22:1%22title%22:%22regimes,%20persons,%20entities%22%7D%7D>
7. Council of The European Union. (2014). *3304th Foreign Affairs Council meeting*. [Press release]. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/28722/141614.pdf>
8. Council of the EU. The European Council. *Timeline - EU sanctions against Russia*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/>
9. European Commission. *Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine*. URL: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en#timeline-measures-adopted-in-2022-2023
10. International Monetary Fund. (2022). *Inflation rate, average consumer prices*. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/RUS?year=2022>
11. International Monetary Fund. (2023). *Inflation rate, average consumer prices*. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/RUS?year=2023>
12. Preble, K.A., Willis C.N. (2024) How Russia has managed to shake off the impact of sanctions – with a little help from its friends. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/how-russia-has-managed-to-shake-off-the-impact-of-sanctions-with-a-little-help-from-its-friends-223632>
13. Glenn, C. (2023). Can You Sanctions-Proof a Government?. *Lawfare*. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/can-you-sanctions-proof-a-government#:~:text=A%20fourth%20sanctions%20proofing%20strategy%2C%20Chinese%20renminbi%2C%20and%20euros.>
14. War sanctions. Інструменти війни у зброї агресора. <https://war-sanctions.gur.gov.ua/tools>
15. Дячкіна, А. (2024). Санкції проти російського заліза: українські виробники готові замінити імпорту із РФ на європейському ринку. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/04/26/712959/>
16. Vlasniuk, V. (2025). How the European Union can improve its sanctions policy. *VoxEU*. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/how-european-union-can-improve-its-sanctions-policy>
17. Terrone, A. (2025). Three years since Russia's invasion of Ukraine, how effective are the EU's sanctions? *Transparency International EU*. URL: <https://transparency.eu/three-years-since-russias-invasion-of-ukraine-how-effective-are-the-eus-sanctions/>
18. The Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism . URL: https://www.aml.europa.eu/about-aml_en
19. European Commission. (2024). *New EU rules criminalising the violation of EU sanctions enter into force*. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-rules-criminalising-violation-eu-sanctions-enter-force-2024-05-17_en

EVOLUTION OF EU SANCTIONS POLICY AND ASSESSMENT OF ITS EFFECTIVENESS IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Olha Ivasechko, Liliia Horbachova

Lviv Polytechnic National University,

Institute of the Humanities and Social Sciences,

Department of Political Science and International Relations

Stepana Bandera str., 12, 76014, Lviv, Ukraine

The article highlights the features of the transformation of the European Union's sanctions policy in the context of the Russian-Ukrainian war. The key stages and content of the restrictive measures adopted by the EU aimed at deterring Russian aggression, protecting international law and supporting the territorial integrity of Ukraine, starting in 2014, are explored. Particular attention is paid to the sanctions packages introduced after the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in February 2022, which provide not only for the expansion of personal and sectoral restrictions, but also for the introduction of additional tariffs on agricultural products from Russia and Belarus, a ban on access to ports for vessels of the so-called "shadow fleet" and restrictions on the export of dual-use technologies. An analysis of the strategies that allowed the aggressor country to adapt to sanctions pressure is carried out. The article also examines the challenges faced by the EU in the process of implementing restrictive measures, in particular the complexity of monitoring compliance with sanctions, circumvention through third countries, and the varying degrees of interest of member states in strengthening the sanctions regime. The priority areas of the Union's activities to increase the effectiveness of sanctions such as: expanding the scope of the "European Magnitsky Act" to corruption, active use of secondary sanctions, creation of a centralized body, as well as broader involvement of international partners, are described. It is noted that the consistent evolution of the sanctions regime demonstrates the adaptability of EU policy to the changing geopolitical situation, as well as the growing role of sanctions as a tool for deterring the aggressor. It is concluded that the EU sanctions policy is an important element of a comprehensive strategy for responding to Russian aggression, but requires constant updating, consistency of actions, and support from global partners to ensure its long-term effectiveness.

Key words: sanctions, restrictive measures, sanctions policy, European Union, Russian-Ukrainian war, foreign policy.